

Gidske Anderson: "Krigene etter krigen"
(Gyldendal 1980)
Massakre i Algerie

Krigen mot aksemaktene ble ikke bare utkjempet av europeere, amerikanere og sovjetrussere. Selv i Europa var andre folkeslag også med i krigen på de alliertes side. Allerede i 1943 for eksempel utstyrte amerikanerne hele 10 divisjoner fra Nord-Afrika med våpen. Slik kom tusener av algeriere til å være med i kampene i Italia, Frankrike, Tyskland. Den 8. mai 1945 var derfor også en stor dag i Algerie. Aller mest for den muhammedanske befolkning som var sterkt nasjonalistisk. Deltagelsen i Krigen mot Hitler hadde gitt ny næring til gamle og dype strømminger, som egentlig aldri hadde forsvunnet siden Frankrike okkuperte landet i 1830.

Klokka 15.45 den 8. mai 1945 begynte kirkeklokkene i byen Sétif i det østlige Algerie å kime. Dette var markedsdag i Sétif. Den dagen i uka hvor bøndene og «les colons»* kom til marked med sine varer. Det var fullt av mennesker i gatene. Et av de algeriske nasjonalistpartiene hadde sendt ut parolen om at når seieren kom, skulle det demonstreres for frihet og rettferd for den muhammedanske befolkning, som hadde ytet så meget for frigjøringen av Frankrike.

Tidlig om morgenen begynte muhammedanske bønder å samle seg ved jernbanestasjonen. Litt senere kom muhammedanske spidere marsjerende. Så kom de forskje lige politiske partiene. For første gang i dette århundre i hvert fall, demonstrerte man under et algerisk flagg. Med dette grønne og hvite flagget i spissen begynte tusener å marsjere mot sentrum, og kirkeklokkene kime seieren inn.

Det må ha vært fortløp 50 000 muhammedanere med på demonstra-

* Les colons er emigranter, kolonisasjoner og deres etterkommere som driver jordbruk i koloniene.

sjonene. Kvinner og menn og barn. Byfolk og bønder. Unge og gamle. Og så skjedde det noe.

En fransk politimann kom ut fra en kafé. Han ser en stor transparent bli båret forbi: «Leve de alliertes seier», står det. Han føler seg truet, omringet, sier han senere. Og han skyter på mannen som bærer transparenten. Han faller om med et dødelig skudd i magen. Så blir det skutt i alle retninger! En algerisk speidergutt, som bærer det algeriske flagget, blir drept.

Raseriet går som en storm blant demonstrantene. Européere blir myrdet på åpen gate. Muhammedanernes hellige krigsrop runger gjennom gatene «El-fjihad». Den sosialistiske og européiske borgermesteren, som var proarabisk, er en av de som blir skutt. Når natten kommer, går det som en brann gjenom hele omegnen, omkring Sétif. Ned fra fjellene kommer rasende arabiske bønder med kniv eller jaktgevær. Det myrdes og voldtas. Européiske bønder på isolerte gardar blir myrdet av sine tjenestefolk. De samme hendelser finner sted i byen Guelma. Og snart står hele distriktet i flammer.

Myndighetene setter inn legionærer, senegalesere, marokkanere og spesialavdelinger. Det blir delt ut våpen til Européere. Alle muhammedanere som er «mistenkt» for å ha nasjonalistiske sympatier blir arrestert. En av de mest forferdelige massakrer i Algeries historie finner sted. Moralen blant européerne er: for hver européer drept, skal ti arabere få betale. Øye for øye, tann for tann. Hele arabiske landsbyer forsvinner. Massegraver er fulle av kadavre. I en rapport om hendelsen er det tale om 104 europeere drept, og 15 000 arabere. Muhammedanerne selv sier at i dagene fra 8. mai til 13. mai 1945 ble 45 000 arabere massakret.

I Paris ble saken tatt opp i den nyvalgte nasjonalforsamlingen. Det fremgikk der at Frankrike ikke bare hadde sendt legionærer og senegalesere til Constantine-området. Man brukte også marinen og flyvåpnet til å beskytte og bombe landsbyer. Men i Paris hørte man bare etter med et halvt øre. Der var man i arbeid med den nye forfatningen, som ville gi representanter fra de forskjellige kolonier plass i nasjonalforsamlingen. I beregnet fra Algerie. Og selv kommunistene som satt i de Gaulles regjering, mente at frihet for de franske koloniene ville bli best ivare tatt innenfor rammen av en Fransk Union.

Det ble stille i Algerie etter massakrene i mai 1945. Sjøkket var enormt. Selv om muhammedanerne ikke lenger så så meget, så tenkte og følte de mer enn noen sinne nasjonalistisk. Typisk er den reaksjon som den algeriske dikteren Kateb Yacine uttrykte mange, mange år etter. Han snakker om massakrene i Constantine-området. «Der ble min nasjona-

NB

108070

også var vellykket. Folk fulgte FLN's paroler på en overbevisende måte. Men i Paris og hos de franske myndigheter i Algerie tok man ikke pulsen på tingene. FLN's kampanjer førte bare til større målbevissthet hos europeerne om å slå ned alle selvstendighetsidéer.

Så gikk den infernalske maskinen videre. FLN begynte med motterror. I august 1955 hadde man de rene massakre i Constantineområdet, hvor FLN ledet masser av algeriere til angrep på alt som var fransk og europeisk. Med kniver og med stokker strømmet tusener på tusener inn i byer og landsbyer, på bedrifter og i fabrikker. Det var en blind massehevn organisert av FLN. Hundrevis av europeere ble drept, ble skåret opp og maltraktert. Og den franske reaksjonen var verre enn alt man hittil hadde sett. Tusener på tusener av arabere ble slått ned for fete, skutt som ville dyr.

Og så oppdaget man at denne form for massehevn virkelig føltes som en «frigjørende vold» for utfattige og opprørte arabere. Massakren vakte enorm oppsikt, i Algerie og i Frankrike. Men ingen gikk i seg selv. Reaksjonen var den samme hos begge parter: den befestet dem bare i troen på at de selv hadde rett. Til FLN strømmet igjen tusener på tusener av frivillige. De arabiske landsbyene lærte av hendelsene at man måtte spille meget mer dobbeltspill, men de sluttet seg igjen til FLN. Europeerne på sin side hadde fått bevis for at bare ren terror kunne holde de «ville og grusomme» arabere fra livet. I Paris ble man overbevist om at det ikke var noen vanlig kolonioppstand man stod overfor, men en regulær krig. Den måtte vinnes, før noe annet kunne gjøres. Og man ble så meget mer overbevist om dette i Paris, som Frankrike nylig hadde funnet olje i Sahara, etter mange års undersøkelser. Algerie med sine store oljeforekomster var mer verd å bevare enn noensinne før.

Den franske forfatteren Albert Camus var født i Algerie. Nærmere bestemt i 1919 i den lille byen Mondovi i Oran-området. Familien på farens side var kommet til landet fra Alsace etter 1870. Moren var av spansk opprinnelse. Det var småfolk, typiske «pied noir» som de modeste europeere ble kalt. Faren arbeidet som tungarbeider i en vinkjeller. I første verdenskrig døde han, og moren startet først på en patronfabrikk, senere som hushjelp for å underholde Albert og hans bror. Camus fikk tuberkulose da han var 17 år gammel og var ikke sterk. Men den begavede gutten fikk stipend og kom seg frem i livet. Ble journalist, var med i kommunistpartiet, ble forfatter, var så med i motstandsbevegelsen under krigen og slo for alvor igjennom som en av Frankrikes beste forfattere etter krigen.

Camus hørte til det frilynte og radikale miljø i Alger. Som journalist kjempet han alltid energisk for arabernes sak. Da opprøret kom, bodde han i Frankrike, var bare hjemme i Algerie på ferier. Men han hadde sterke bånd. Moren var kanskje det mennesket som stod ham aller nærmest i livet. Hun var ingen stor dame, av den sorten Camus omgikk i Paris. Hun var så godt som analfabet, et bitte lite menneske som livet hadde satt sine dype spor i. Hun var født i Algerie, dette var landet hennes.

Camus ble øyeblikkelig engasjert i Algerie-problemet. I første omgang satte han sitt nåp til at statsminister Pierre Mendès-France ville forstå alvor. Selv hadde han en idé om en føderativ løsning: fullt selvstyre for begge de to befolkningsgrupper, men med store overføringer fra Frankrike til den arabiske befolkning. Han håpet Mendès-France ville finne en løsning. Han forstod arabernes krav. Men han mente europeerne også hadde krav på å bli forsvart. Det dreiet seg for ham om noe så nært som hans egen mor. Men Mendès-France ble veltet, og en ny regjering utsatte alle tiltak ut over de rent militære.

Da denne regjeringen så ikke greide å kontrollere noe som helst, ble det skrevet ut nyvalg. Og ironi! Dette «franske Algerie» som man til de grader insisterte på var en del av fedrelandet, fikk ikke delta i valget! Man besluttet at valget bare skulle holdes i Frankrike, til tross for at det valget egentlig stod om var Algerie.

Camus følte at Algerie-spørsmålet nå utviklet seg til en katastrofe. Han var journalist i det nye politiske ukebladet «Express» og skrev en artikkel i uken. Men han hadde vanskeligere og vanskeligere for å skrive. I et brev til en venn i Algerie sier han: «Jeg har fått dette landet i vrangstrupen, jeg kan ikke tenke på noe annet». Algerie red ham som en mare. Han elsket landet. Han forstod araberne. Men han var rystet over den vold og terror som spredde seg.

Han gjorde et desperat forsøk på å bringe europeere og arabere sammen for å gripe til fornuften. På underlig vis ble dette forsøket til Camus bare et bevis på den avgrunn som nå var oppstått. Camus vill samle religiøse og sivile personer av en viss betydning i Algerie, sammen, skulle de sende ut en oppfordring til hva han kalte «sivil våpenhvile». Det han hadde i tankene var at FLN og den franske regjering, hver på sitt hold, skulle forplikte seg til ikke å angripe sivilbefolkningen. Det var de forferdelige passifiseringskampanjene til den franske armé og de forferdelige motterroaksjonene til FLN som red ham som en mare. Vel kjente han også sitt eget land. Visste hvor nært under overflaten voldsomhetene ligger hos disse middelhavsfolk. Forstod vel også at slapp man slusene løs i

algirske folk, bare en gruppe med banditter som terroriserte befolkningen. Så gj. ldt det å beviset at FLN hadde folket bak seg.

Høsten 1956 besluttet Generalforsamlingen i FN å sette Algerie-problemet på sin dagsorden. Det var et nederlag for Frankrike og en stor seier for FLN. I begynnelsen av 1957 besluttet de å organisere en 8 dagers generalstreik i Alger by for å vise FN at folket stod på deres side. Streiken ble fastsatt til 28. januar, like før Generalforsamlingen skulle diskutere Algerie.

FLN's toppledelse i Alger hadde tatt beslutningen. Streiken ble godt forberedt, med hemmelige paroler og løpesedler. Folk ble bedt om å foreta sine innkjøp så de hadde matlagre. De ble bedt om å legge byen øde i 8 dager for at verden skulle få se hvor de stod.

På det tidspunktet hadde guvernøren i Algerie, Robert Lacoste, innkalt «para»-general Massu til Alger. Den stadig økende FLN-terrorisme i byen bekymret myndighetene. Bomberne sprang på kinoer og kaféer, og førte til lynsjestemning hos den europeiske befolkning. Politiet greide ikke å spore opp FLN's hemmelige nett i byen. Nå gav Lacoste general Massu og hans «para» fritt spill. De fikk uttrykkelig høre at det ikke var noen grunn til å hente seg ved rettslige hensyn. Dette var krig, soldatene fikk føre krigen på samme måten som terroristene gjorde.

Dermed startet «slaget i Alger». Det skulle med korte pauser vare til oktober 1957, i 10 måneder. Det var et av de grusomste slag i Algerie-krigen. Det mest uhyggelige var de nærpå 4.000 mennesker som «forsvant», det vil si ble likvidert av den franske armé. Uten noen dom, men også uten et spor. I disse månedene nådde Algerie-krigen marerittdimensjoner. Folk ble fengslet og torturert som en ren rutine. Tortur ble brukt bevisst av visse hemmelige grupper innenfor «para»-avdelingene. Målet var å skaffe opplysninger. Massu og hans offiserer mente at det var umulig å bekjempe terrorisme og illegal virksomhet uten tortur. Bare ved hjelp av den og en systematisk klassifisering av alle opplysninger som man frembrakte, kunne soldatene rykke ut og bryte ned FLN's nett.

Massu startet den dagen FLN-streiken ble annonsert. Ti tusen mann besatte de arabiske kvarterer i Alger, spesielt den berømte Casbah. De gikk fra hus til hus og drev alle mannfolk ut på gatene, ofte i bevisst nedverdiggende former, «for å knuse selve tanken om opprør», som en av «para»-oberstene sa senere. De skulle nedverdiggas for alles øye, særlig sine kvinners øyne, for at tilslutningen til FLN's paroler senere ikke skulle bli noen «friselse». Det var metoden. Butikkene jernslåer som var nede ble revet opp med makt, varene kastet på gatene. Etter at endel

butikker slik var blitt herjet med, åpnet de andre. Eierne ble redde. Og det var hensikten. Det var satt opp høyttalere på gatehjørnene. Der spilte man avvekslende arabisk musikk og sendte ut paroler. Befolkningen fikk høre at soldatene var kommet for å forsvare dem mot FLN's terrorister. Hvis de bare tedde seg som folk og forstod sin egen interesse, ville alt gå bra.

Streiken ble brutt. FLN led et sviende nederlag i Alger. Men det var jo ikke alt. Resultatet av «para»-avdelingenes fremferd sveiset nå for alvor Algers arabiske befolkning sammen. Aldri hadde FLN vært så sterk i byen som etter at Massu hadde stoppet streiken.

Men det var bare begynnelsen. Massu og hans «para»-soldater installerte seg i nærheten av Casbah'en for godt og hele vinteren gjennom ble bydelen finkjemmet av soldater. Det ble også store deler av de europeiske bydeler, hvor FLN's ledelse holdt til og hvor det også var mange liberale européere som var med i FLN's illegale nett. Finkjemmingen gikk brutalt for seg. Det startet gjerne med at flere hundre mennesker ble arrestert og tatt til avhør under tortur. Resultatet av denne «fangsten» ble så systematisk og øyeblikkelig utnyttet gjennom nye husundersøkelser og arrestasjoner. Og slik fortsatte det.

Men FLN hadde ikke til hensikt å gi opp. Riktignok forlot lederne i CCE Alger by, og søkte til Tunis. Men på «para»-soldatenes herjinger fulgte FLN's terrorisme. Et av de merkelige trekk ved den var at FLN engasjerte ganske unge piker til å bære bombene omkring i byen. Bare barna var mange av disse arabiske jentungene. De kom fra et miljø hvor kvinner aldri får anledning til å vise seg offentlig alene, de risikerer da å bli åpent foraktet. Men FLN brukte dem nå fordi de med sine store tildekkende gevanter og slør ikke kunne kroppsvisiteres av de franske «para». Det våget de tross alt ikke. Men mange kvinner i FLN's illegale nett ble jo arrestert, i hjemmene. Og de ble torturert, som mannfolkene. Det vek ikke «para»-soldatene tilbake for.

FLN's terrorisme var skremmende. En bombe ble etterlatt i et danselokale: 8-10 ungdommer ble smadret og 50-60 såret, ofte ødelagt for livet. Bombeatantattatet ble uvegerlig etterfulgt av lynsjing av arabere. Neste gang var en bombe etterlatt på tribunen på en fullpakket fotballstadion. De samme horrible scener, med massakrer og ødelagte mennesker, etterfulgt av lynsjing. Alger balanserte på randen til vanvidd.

Selv forsommeren er het i Alger. Den tunge heten kommer fra ørkenen Sahara og går gjennom byen som et tungt åndedrett. «Khamsin» kaller de ørkenvinden, som selv ikke Middelhavets klare vinder kan svale. Da

Fra Gidske Anderson, "Krigene etter krigen"
(Gyldenda 1980)